

УДК 351.851: 378.147

В. А. АНДРОНОВ, Р. В. МІРОШНІЧЕНКО

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКА ПРОБЛЕМА

Досліджено теоретико-методологічні засади розвитку державного управління у сфері реалізації екологічної освітньої політики в сучасних умовах. Розкрито механізм функціонування інституцій державного управління в галузі екології та природних ресурсів. Проаналізовано проблеми державного управління у сфері реалізації екологічної освітньої політики з метою забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини як невід'ємної умови сталого екологічного, економічного та соціального розвитку України.

Ключові слова: державне управління, екологічна політика, екологічний контроль.

Theoretical-methodological principles of development of state administration are investigational in the field of realization of ecological educational politics in modern terms. The mechanism of functioning of institutes of state administration is exposed in industry of ecology and natural resources. The problems of state administration are analysed in the field of realization of ecological educational politics with the aim of providing of ecological safety of vital functions of man as an inalienable condition of steady ecological, economic and social development of Ukraine.

Key words: state administration, ecological politics, ecological control.

Екологічне виховання та інформування населення, екологічна підготовка кадрів названі в документах на Всесвітньому самміті в Йоганнесбурзі одним із важливих і необхідних засобів здійснення переходу до сталого розвитку в XXI ст. усіх країн світу. Екологічна освіта є предметом інтересу і діяльності найповажніших міжнародних організацій. Сьогодні загальновизнано, що чим більше екологічно усвідомлені й обґрунтовані управлінські рішення на всіх рівнях (локальному, регіональному, національному, міжнародному), тим ближче ми до сталого, еколого-соціально-економічно збалансованого розвитку. Має панувати новий світогляд – екологічний, а екологічна освіта повинна стати одним із головних пріоритетів, що дасть змогу прийдешнім поколінням грамотно й ефективно розв'язувати життєво важливі проблеми довкілля [1, с. 182]. Екологічне виховання – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток у студентів екологічної культури. Це тривалий багатofакторний цілеспрямований процес формування

екологічної свідомості й екологічної культури. До основних напрямів виховання у вищій школі відносять виховання розумове, духовно-моральне, працелюбне, економічне, естетичне, етичне, фізичне, екологічне, санітарно-гігієнічне. Завданнями екологічного виховання є постійне інформування студентів про проблеми природного походження та їх вплив на рівень здоров'я населення країни і світу; інструктування їх з приводу поведінки в зонах різнорідних природних катастроф; залучення до поширення знань серед населення про бережливе ставлення до навколишнього світу; спонування до примноження природних багатств; поповнення знань з екології шляхом ознайомлення з науковими та науково-популярними джерелами відомих вітчизняних учених тощо.

Проблемами екологічної безпеки, вивченням питань функціонування механізмів державного управління у природоохоронній сфері, формування виховної політики, аналізом завдань студентської молоді займалися В. Василько, О. Галацан, О. Лазор, О. Масюк, О. Тимошенко, В. Трачук, М. Шафоростова.

Мета статті проаналізувати механізми екологічного виховання студентів вищого навчального закладу як державноуправлінська проблема.

Виховна робота у вищих навчальних закладах складається з багатьох напрямів. Одним із них є екологічне виховання молоді. Питання екологічної освіти та виховання – одне з найважливіших питань на сучасному етапі ліквідації екологічної кризи, від вирішення якого залежить значною мірою оздоровлення соціально-економічного стану держави, відтворення природно-ресурсного потенціалу України.

Глибокі економічні, політичні, соціокультурні зміни в Україні в кінці ХХ ст. обумовили необхідність реформування системи освіти, що призвело до значних змін в умовах функціонування вищого навчального закладу. Держава, залишивши за собою право визначати політику у сфері освіти, передала внутрішнім управлінським підсистемам вищого навчального закладу право вирішувати питання, пов'язані з визначенням мети, змісту, форм і методів організації виховного процесу [2, с. 67].

У найважливіших міжнародних документах останнього десятиріччя, присвячених проблемам навколишнього середовища і гармонійного розвитку людства, велика увага приділяється екологічній культурі і свідомості, інформованості людей про екологічну ситуацію у світі, регіоні, на місці проживання, їх обізнаності з можливими шляхами вирішення різних екологічних проблем, з концептуальними підходами до збереження біосфери і цивілізації.

Шлях до високої екологічної культури лежить через ефективну екологічну освіту. Екологічна освіта на порозі III-го тисячоліття стала необхідною складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку. Екологічне виховання та інформування населення, підготовка висококваліфікованих фахівців названі у програмних документах

найвизначнішого міжнародного форуму в Ріо-де-Жанейро, присвяченого навколишньому середовищу і сталому розвитку, одним із найважливіших і необхідних засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку всіх країн світу. Це положення підкреслюється і в останніх міжнародних документах (міжнародний звіт “Ріо+5”, “Керівництво з підготовки національних доповідей про виконання країнами “Порядку денного на 21 сторіччя” та ін.) [3]. Концепція екологічної освіти України як елемент концепції гармонійного розвитку держави набуває сьогодні ваги актуального і важливого державного документа [1, с. 184].

Як показав аналіз вищезгаданих документів, державна політика в галузі екологічної освіти повинна базуватися на таких принципах:

- розповсюдження системи екологічної освіти і виховання на всі верстви населення з урахуванням індивідуальних інтересів, стимулів та особливостей соціальних, територіальних груп і професійних категорій;
- комплексності екологічної освіти і виховання;
- неперервності процесу екологічного навчання в системі освіти, в тому числі підвищення кваліфікації та перепідготовки.

Тому основною метою екологічної освіти є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності. Екологічна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, а з іншого – виконує інтегративну роль у всій системі освіти. Ця мета досягається поетапно шляхом вирішення освітніх і виховних завдань і вдосконалення практичної діяльності.

Таким чином, найголовнішими завданнями екологічної освіти мають бути формування екологічної культури всіх верств населення, що передбачає:

- виховання розуміння сучасних екологічних проблем держави й світу, усвідомлення їх важливості, актуальності й універсальності (зв’язку локальних із регіональними і глобальними);
- відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах із довкіллям, виховання любові до рідної природи;
- формування усвідомлення безперспективності технократичної ідеї розвитку й необхідності заміни її на екологічну, яка базується на розумінні єдності всього живого й неживого у складно-організованій глобальній системі гармонійного співіснування й розвитку;
- формування розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв’язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до природи;
- розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому регіональному, національному і глобальному рівнях, вміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей та колективів;

– розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження.

Проте вищі навчальні заклади не повною мірою готові до подібної самостійності, оскільки упродовж тривалого часу теорія управління лише обґрунтовувала чинну практику управління, але не розкривала суті та сучасних особливостей цього явища. Не бралися до уваги сучасні концепції управління. Окремі дослідження, присвячені питанням управління, базувались, як правило, на моделях управління початку ХХ ст., які мають обмежені можливості. Це не дозволило створити теорію управління виховним процесом, яка здатна стати основою для вирішення завдань, поставлених перед вищими навчальними закладами в контексті вимог сьогодення [4, с. 200].

Особливості першого десятиліття перетворень в Україні як самостійній державі – перманентний характер змін, здійснення реформ в умовах невизначеності середовища, посилення ролі економічних чинників у всіх сферах людської діяльності на тлі зниження впливу чинників духовних, культурних, моральних – обумовили необхідність теоретичного аналізу практики управління вихованням, що склалася за ці роки, оцінки інформації про розвиток вищої освіти, виховання, управління в інших країнах.

Процеси гуманізації, демократизації, що набирали в країні сили, спричинили актуальність питання про розвиток не лише економічного, але й духовного, інтелектуального, морального потенціалу суспільства. Проблеми пошуку ефективних шляхів формування особистості професіонала й громадянина в нових умовах є особливо важливими для вищого навчального закладу освіти, результат діяльності якого безпосередньо залежить від рівня сформованості в студента певних особистісних якостей.

Зіставлення вимог, які висуваються суспільством до професійних і особистих якостей молодого спеціаліста та практики управління вихованням, що склалася у вищому навчальному закладі, дозволяє визначити головні протиріччя управління вихованням студентів на сучасному етапі розвитку вищої школи: між необхідністю підвищення рівня управління виховним процесом у вищому навчальному закладі та ступенем розвитку теорії управління вищою школою; між потребами суспільства у формуванні особистості майбутніх фахівців і можливостями, які мають у цьому плані вищі навчальні заклади.

Як показує проведений аналіз, екологічна освіта – це сукупність таких компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика – екологічна культура.

Кожному компоненту відповідає певний рівень (ступінь) екологічної зрілості: від елементарних екологічних знань, уявлень дошкільного рівня

до їх глибокого усвідомлення і практичної реалізації на вищих рівнях. Умовно можна виділити такі узагальнені рівні екологічної зрілості: початковий (інформативно-підготовчий), основний (базово-світоглядний), вищий, профільно-фаховий (світоглядно-зрілий).

Підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи повинна стати одним із головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України.

Екологічна освіта як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування екологічної культури як складової системи національного і громадянського виховання всіх верств населення України (у тому числі через екологічне просвітництво за допомогою громадських екологічних організацій), екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки, а також на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту.

Вирішення цих питань має забезпечити формування цілісного екологічного знання й мислення, необхідних для прийняття екологічно-обґрунтованих народногосподарських рішень на рівні підприємств, галузей, регіонів, країни загалом.

Реформування екологічної освіти та виховання має здійснюватися з обов'язковим урахуванням екологічних законів, закономірностей, наукових принципів, що діють комплексно в біологічній, технологічній, економічній, соціальній і військовій сферах.

Література:

1. Ковалевська Ю. С. Політика державного управління екологічною безпекою / Ю. С. Ковалевська // Державне регулювання розвитку регіонів та територіальних одиниць : зб. наук. пр. ; Серія "Державне управління". Т. VII, Вип. 75. – Донецьк : ДонДУУ, 2006. – С. 182–189.
2. Передборський В. А. Економічна безпека держави : монографія / В. А. Передборський. – К. : Кондор, 2003. – 391 с.
3. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" / [А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін. ; Нац. ін.-т стратег. дослідж. ; ін.-т екон. прогнозування НАН України ; М-во економіки та питань з європ. інтегр. України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
4. Ясинська А. Екологічна політика України як основа реалізації екологічної освіти / А. Ясинська // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2007. – № 4. – С. 198–207.

Надійшла до редколегії 22.10.2014 р.